

A mosoly

KORUNK PRÓZÁJA

Raáb Jeromosnak egyetlen szenvedélye volt: Mona Lisa. A csodálatos lény varázslatos mosolya megbabonázta, úgy érezte: meg kell fejtenie e mosoly titkát!

Azzal kezdte, hogy reprodukciók tömegét halmozta fel a lakásában. Külön a színeseket, külön a fekete-fehéreket. A mosoly nem hagyta megfejtetni magát. Akkor teletűzdelt a falakat különböző nagyságú képekkel, s úgy faggatta a rászegeződő megannyi Mona Lisa-szemet. Minden szem ugyanaz, és mindenik mégis más. Mindenik mosoly ugyanaz, és mindenik más.

— Csoda! — mondta áhítattal.

Elhatározta: ha törik, ha szakad, az eredetit kell megvallatnia!

Igaz, az is megfordult a fejében, hogy nem lehet egészen természetes, ahogyan ehhez a valójában nem is létező asszonyhoz ragaszkodik... Valósággal kitölti az életét, valósággal rabjává teszi. Mint egy élő, mint egy igazi.

Egy alkalommal rászánta magát, és idegorvoshoz ment. Meg is bánta azonnal, ugyanis mialatt beszélt, az orvos rendkívül idegesen rángatózott, amitől különös félelem fogta el. Már nem is tudott odafigyelni, nem is hallotta a diagnózist, a receptet is csak begyömészölte a zsebébe, s kint az utcán az első szemétládába dobta. Semmi kétsége sem maradt afelől, hogy kettőjük közül mindenképpen az orvos a betegeb. Hetekig rossz álma volt a kaland után, s csak nagyon sokára tudott mosolyogni a történetek felett.

Úgy döntött: egyszerű hobbynak tekinti szenvedélyét, semmi többnek. Más bélyeget gyűjt vagy papírszalvétát, reklámüveget, címkét, gyufásdobozt, ő Mona Lisa mosolyát gyűjti.

Egészen megkönnyebbült, hogy erre rájött. Addig ugyanis nemcsak titkolta, de szégyellte is különös vonzalmát — nem merte a normális emberek hétköznapjait élni.

Így már az a szándéka is más színezetet kapott, hogy egyszer szemtől szemben áll majd az igazival, s akkor... Semmi kétsége sem volt afelől, hogy ami másoknak nem sikerült, neki sikerülni fog: megfejti a mosoly titkát. Ez a bizonyosság adott erőt a feltornyosuló akadályok legyőzéséhez. Ahogy a felfedezők, ő is erre a rögeszmére tette rá az életét. Ő lesz Mona Lisa Kolumbusza!

Azért félt is a személyes találkozástól. A könyörtelen valóság általában lerombolja az illúziókat. Erről egyébként tapasztalatai is voltak. Tizenkilenc éves korában ugyanis negyvenhárom héten át levelezett egy lánnyal. Az ifjúsági lapban bukkant az üzenetre: „tizennyolc éves, különleges szenvedélytől mentes, szolid fiúval leveleznék.“ Egyáltalán nem tartotta Mona Lisát különleges szenvedélynek, s az egy év korkülönbséget pedig nem vette észre. Írt hát a lánynak. Pontosan három napra rá megjött a válasz. És micsoða válasz! Újból írt. Aztán már úgy várta a leveleket, mintha Mona Lisát várná. Volt valami ebben az egészben a Mona Lisa felfedezésének csodájából, lépésről lépésre haladtak egymás megismerésében. Még Mona Lisát is kiadta. A lány azonban óvatosan átsiklott a közlés felett. Raáb Jeromos ezen elmélázott, de nem sok időt vesztegetett rá.

Az ötvenkilencedik levél után úgy döntöttek, hogy személyesen is összeismerkednek. Nem kellett volna. Mert nyilvánvalóan másképp fecseg az ember a levélpapír előtt, amikor tulajdonképpen monologizál, s másképp, amikor...

A személyes találkozás feszültségét nem tudták feloldani, sehoggy sem találták meg a levélbeli könnyed, de mégis ünnepélyes hangot; mindketten lemerevedtek, hogy szinte csikorgott minden mozdulatuk. Állandóan ott lebegett közöttük a csalódottság: nem ilyennek képzeltelek! Levélpapíron nem érződtek a hosszú szünetek, a gondolatot szülő nagy szusszanások, míg itt kínosan egyensúlyoztak egyik mondatzsigetről a másikra, s minduntalan azt figyelték: hát már sohasem érnek a túlsó partra?!

Így hát a negyvenharmadik hét végén, amikor Raáb Jeromos felkapaszkodott a személyvonat lépcsőjére, s aztán az ablakból még lenézett a lányra, aki zavartan morzsolta az ujjait, s kapkodta a tekintetét, már tudta, hogy szegényebb lett egy illúzióval. Azért udvariasan intett, amikor a gőzös nekirugaszkodott a síneknek, de akaratlanul felvonta a vállát, mintegy jelezve: sajnálom, valami elromlott. A lány is ugyanezt érezhette, mert egy Jeromosnapi üdvözlésen túl több levéllel nem háborgatta.

A levélköteg aztán csak a Raáb Jeromos feleségének, Jolánnak az érdeklődését keltette fel.

Jolánnal az őszi tárlaton ismerkedett meg.

Mindketten egy nonfiguratívnak nevezett mázoldmány előtt álltak meg, s Raáb Jeromos nem tudta magába fojtani megvetését:

— Hát ez is kép?

A lány elmosolyodott, s lány alhangon azt mondta:

— Valóban.

— Egyszerű színpróba, kérem — fortyogott Raáb Jeromos —, egymás mellé pingált színek. Akármelyik gyermek megcsinálná. Mi több, egy majom is, csak éppen ecsetet és festékeket kell nyomni a markába.

A lány bólintott:

— Valóban.

Ez a szüksézsavúság is tetszett Jeromosnak.

— Mert én, ha festő lennék — folytatta hévvel —, én is kipróbálnám: hadd lám, hogyan hatnak egymás mellett, egymás fölött, egymás alatt a különböző színek. Ez természetes. De magamnak, nem a publikumnak! És semmiképpen sem írnám alá, hogy Metamorfózis.

A lány enyhén előreálló fehér fogai, ahogy rámosolygott Jeromosra, szinte világitottak.

— Egyébként Jeromos — nyújtotta Jeromos a kezét.

— Jolán — mondta a lány.

— Jolán. Szép név.

— Valóban?

— Igen. Hangulata van. Hangulata, mint például Lisának.

— Valóban?

— Mona Lisa — mondta Raáb Jeromos —, s nem titkolhatom, hogy a mágácska mosolyában is van valami különös, valami... Ahogy az imént a képet nézte, az volt az érzésem...

— Valóban?

— Valóban — mondta Jeromos.

Este hazakísérte Jolánt, és hosszan mesélt neki Mona Lisáról. Olyan egyszerűen, olyan meggyőzően, ahogy csak Mona Lisáról lehet beszélni.

— Mona Lisa mosolya maga az élet — hirdette profetikusan.

Jolán értette őt, legalábbis halk közbeszólásaival azt a hatást keltette, mintha Raáb Jeromosnak sikerült volna megfogalmaznia mindazt, ami már réges-régen benne is megvolt, csak nem találta hozzá a megfelelő formulát.

— Valóban! — ámul Jolán, és ez a hang újabb vallomásra kényszerítette Jeromost.

Ez szeptemberben történt, decemberben összeházasodtak.

Jolán egy kicsit átrendezte a lakást. Raáb Jeromos, amikor hazajött a hivatalból, a falra függesztett Mona Lisák között egy új képet talált: Jolánnak egy aranykeretes, alaposan kiretusált képét. Először fellobbant benne a vér erre a szentségtörésre, de sikerült uralkodnia magán.

— Nos? — kérdezte a szűkszavú Jolán. — Hogy tetszik?

Jeromos nyögött.

— Valóban — mondta hosszan elnyújtva a magánhangzókat. — Jó kép.

Jolán elégedetten bólintott.

— Hát szóval — mondta hosszas torokköszörülés után Raáb Jeromos, s aztán rendkívül körülményesen azt próbálta megmagyarázni a sértődötten megmerevedő Jolánnak, hogy a Mona Lisák és a Jolán-kép miért nem illenek egymás mellé.

Sikerült alaposan belezavarodnia körülményes szövegébe, s természetesen sikerült vérig sértenie a feleségét, aki már-már a bőröndjét kezdte lekapkodni a szekrény tetejéről.

Raáb Jeromosban tótágast állt a világ, olyannyira, hogy amikor végül kien-gesztelte Jolánt, nagy bűnbánatában csendes megadással kezdte kihúzogatni a rajzszégeket a falból. Jolán egyetlen mozdulatot sem tett, hogy megakadályozza. Mindenestre úgy nézett ki kicsiny szobájuk a művelet után, mintha a második világháború valamelyik partraszállását itt ejtették volna meg a szövetségesek.

Másnap, amikor Raáb Jeromos hazatért a munkából, egy torzonborz alakot talált a lakásban, aki kissé előrehajolva sétált a falakat méricskélve, s minden mondata mellé szünetként odaiktatta: khemásan nassasszonyom... A szobafestő volt, aki hétfőn reggel hozzákezdett, hogy aranyba cirádázza a fészüköket. Raáb Jeromos néma ellenszenvvel nézte ügyködését, s csak akkor enyhült meg, egy cseppet a roppant zajos mester iránt, amikor az végül rázendített A szemed, megígéztet a szemed című dalra. Abban a pillanatban rájött, hogy Mona Lisának nem is annyira a mosolya, mint sokkal inkább a szeme tette rá a meglepő hatást.

Jolán, ha nem is ellenezte, de nem lelkesedett Mona Lisa mosolyáért.

— Te, Jeri — mondta egyszer —, mondd csak, hogy habarodtál bele ebbe a...

Jeri sértődötten pislogott, de gyorsan legyűrte magában a haragot.

— Nem is tudom — mondta —, az iskolában beszélt róla egyik tanárom.

— Nem talárod különösnek, hogy egy kép...?

— Nézd, ez a kép nem olyan, mint... Ez több!

— Na, persze. Csakhogy... A nő nem is szép tulajdonképpen.

— Éppen ez az! Látod...

Pöcöggették egymás felé a félmondatokat, mint a pingpongozók a fehér kau-csuklabdát, de Jolán csak akkor kezdett elárulni némi érdeklődést, amikor kiderült, hogy a kép Párizsban található.

Párizs? Valóban?

— Valóban — mondta Jeromos.

— Aha! — Jolán hosszan elgondolkozott. — És azt mondd, hogy... Mutass csak egy színes reprodukciót...

Raáb Jeromos felvillanyozódva ugrott, s bontotta a cukorspárgával átkötözött csomagot.

Jolán nagy szakértelemmel messzire eltartotta a képet, összeszűkítette a szemét, úgy nézte. Aztán a vitrin kiugró részére támasztotta, s eltávolodott az ajtóig.

— Valóban — mondta.

Jeromost különös izgalom kerítette hatalmába.

— Csakhogy nem olyan egyszerű Párizsba elmenni — találta meg a józan hangot Jolán. — Sok pénz, meg minden.

— Valóban — ismerte be Jeromos.

— És nem is biztos, hogy... Körülményes az útlevel.

— Valóban — mondta Jeromos, és észre sem vette, hogy teljesen kisajátította felesége kedvenc kifejezését. — Ám, ha az ember valamit akar, nagyon akar, azt elérheti.

Jolán felnézett rá.

— Jó — mondta elgondolkozva, nem túlságosan meggyőzően —, nem banom. Gyűjteni fogunk.

— Te édes!

— De előbb egy mosógép kellene — vélte Jolán.

— Valóban — hagyta helyben készségesen Jeromos.

Jolán később hűtőszekrényre vágyott.

— Mindegyre megromlik az étel, te is látod.

Jeromos látta, természetesen.

— Azt nem várhatod el, hogy mindennap főzök!

— És Mona Lisa?

— Nézd, nem szalad el, legfeljebb... De a hűtőszekrényre mindennap szükségem van. Hova tegyem a húst? Télen még megáll az erkélyen, de itt a nyár.

A hűtőszekrény az első héten bement a javítóban. Többet volt a javítóban, mint otthon. Végül, egyéves kemény harc után, az üzlet kicserélte, s Jeromos megnyugodva szopogatta a jégkockákat. Nem lett nagyobb baj, csak a mandulája nem bírta a jeget, s egy orvos műtétet ajánlott.

Mona Lisa pedig várt. Raáb Jeromos néha elővette a képeket, és szomorúan mosolygott.

— Már megint? — mondta Jolán. Nem emelte fel különösebben a hangját, még csak szemrehányás sem volt a kérdésben.

Jeromos gyorsan összecsomagolta az egészet, gondosan körültekerte a cukorspárgával, és szó nélkül kivitte a fűszerműhelybe. Időközben ugyanis oda került a gyűjteménye.

Már-már beletörődött, hogy sohasem látja ezt az angyali asszonyt, fátyolos mosolyát, amikor váratlanul a megyei turisztikai hivatal kirovatában meglátta: párizsi utat hirdetnek. S ráadásul este a tévében — időközben tévét is vettek — valami ostoba hirdetésben egyszerre csak felfényezett az ismerős mosoly: „Látja ezt a titokzatos mosolyt? Ő már tudja, hogy az életbiztosítás — biztonság! Kössön ön is életbiztosítást!”

— Elmegyünk Párizsba! — mondta a leghatározottabban Jeromos.

Ő lepődött meg a legjobban, amikor Jolán gondolkodás nélkül rábólintott:

— Jó.

Erre Raáb Jeromos kezdett el filozofálni, hogy megezt, megezt... kéne még, sokba kerül...

— Ahogy gondolod...

— És nem is biztos, hogy a munkahelyemről elengednek

— Lehet — mondta Jolán.

Aztán autóra gyűjtöttek, lévén hogy új lakásukhoz — amelyet potom ráfizetésért cseréltek — garázs is tartozott. Ha garázs van, autó is kell!

Amikor a vajszerű kocsit már harmadszor is átfényezte Jeromos, akkor felgyenesedett a garázsban, s azt mondta:

— Jövőre autóval megyünk Párizsba!

Jolán nem szólt, a kocsit kerekének fényes tányérját nézte, amelyben Raáb Jeromos torzult-töpörődött figurája látszott.

— Nézd meg magad! — nevetett Jolán.

Jeromos ránézett a keréktányérra, de hát abból a szögből ő meg a feleségét látta.

Sokáig nevettek egymáson.

A következő évben sem mehettek el Párizsba. Jeromosnak nem sikerült a sofőrvizsgálója. Ötször próbálkozott, de valamit mindig elvétett.

Megsemmisülten rúgdosta az autó kerekét. Úgy tűnt, egyre távolodik tőle a csodálatos mosoly.

— Próbáld meg te — mondta végül a feleségének.

Jolán nem ellenkezett. Beiratkozott a sofőriskolába, és szokatlan buzgalommal forgatta a kormánykereket.

— Meglátod, Jeri — mondta a harmadik vezetés után —, én viszek el Párizsba...

Akkor Jeromost a személyzetire hívták.

— Khm, hogy van, Raáb elvtárs? — fészkelődött a székén a nagyorrú tisztviselő.

Jeromos nem szerette, ha ilyen messziről kezdik, türelmetlenül intett a kezével.

— Valami probléma? Nehézség? — mosolygott nyálasan a férfi.

— Ugyan!

— Mostanában, mintha...

Jeromos türelmét vesztette:

— Miért hívatott?

— Khm, miért türelmetlenkedik? Szóval... Néha, ugye...

— Miért hívatott?

A nagyorrú nyelt egyet, megmozgatta az orrát.

— Igaz, hogy Párizsba akar menni?

— Igaz.

— Khm — mondta a tisztviselő. — Khm. — Izgatottan felállt. — Hát nem jó itt magának?

— Miért ne lenne jó? — kérdezett vissza Jeromos.

— Mindene megvan: lakás, koszt, világítás... Jó állás, ugye. Hallom autót is vett...

— Igen. Csak nem sikerült a sofőrvizsgám.

— Szóval ezért... Hát miért nem szolt nekem, ember? A sógorom a közlekedésrendészetin kapitány.

— Ötször próbáltam.

— Megpróbálja hatodszor!

— Én már nem!

— Khm — nyálazta az ajkát a nagyorrú. — Gondolja meg! Miért kell mindjárt felrúgni mindent. Egy sofőrvizsgáért!

— De hát ki akar valamit is felrúgni?

— És a disszidálás?

— Mi?

— Azt mondják... Nem akar disszidálni?

— Dehogyan akarok!

— Khm, khm. És Párizs?

— Az más. Párizs régi álmom. Pontosabban nem is Párizs, hanem Mona Lisa.

— Mona Lisa?

— Egy kép, egy csodálatos kép. Az érdekelne.

— Kép? — Hosszan vizsgálgatta Raáb Jeromost. — Aha!

— Gyűjteményem is van belőle, mármint reprodukciókból.

— Érdekes. Nagyon érdekes. Szóval biztos, hogy nem akar disszidálni?

— Minek akarnék? A kép a hobbym, tetszik tudni?

— Hobby?

— Eleinte a feleségem sem értette.

— A Brukenthalban járt?

- Nem.
- Aha!
- Valahogy nem volt alkalmam...
- De Párizs... Pedig a Brukenthalban is vannak szép képek!
- Persze, természetesen.
- És itt nálunk, a szépművészetiben is!
- Valóban.
- A néprajzi múzeumban volt?
- Mondom, engem... Nekem Mona Lisa a hobby. A mosolya...
- A mosolya. Aha. És... Khm, pont Párizs.
- Ott van Párizsban, a Louvre-ban.
- Nézze meg először a Brukenthalt.

És tényleg megnézte a Brukenthalt. Ugyanis Jolán megkapta az útlevelet, ő nem.

— Nélküled nem megyek — mondta Jolán.

Megsürgette az útlevelet:

— Lejár a szabadságom, kérem! Hát mire várnak? A feleségem megkapta, együtt akarunk menni.

— Legyen nyugodt, elvtársam, utána nézünk. Nyilván valami tévedés történt.

Valóban tévedés volt, megkapta az útlevelet. Csak akkorra már lejárt a szabadsága. Szerencsére sikerült Jolánnak a sofőrvizsga, s időközben legalább megnézték a Brukenthalt.

— Igaza volt a személyzetisnek — mondta Jolán.

— Csak a szája járt — így Jeromos.

— Számtalan szép kép van.

— Valóban.

Abban maradtak, hogy Párizs jövőre marad.

— Milyen furcsa is az élet — filozofált Jeromos.

— Miért?

— Olyan keveset akarok az élettől, s nem tudom sehogy megvalósítani.

Jolán sokkal realisabban látta a dolgokat:

— Ugyan, Jeri, hogy mondhatasz ilyen! Hát nézz körül: minden van a lakásunkban, a garázsban autó... Mit akarsz még?

— Mona Lisát látni. Szemben állni vele, megvallatni a mosolyát, érted? Hát olyan sok ez?

— Nem sok, egyáltalán nem sok.

— Akkor miért kérded, mit akarok még? Ennyit, mindössze.

— Jövőre.

Csakhogy a következő évben be sem vették az útlevelekérést:

— Csak kétévencént!

— De hiszen a tavaly nem voltunk!

— Útlevelet kaptak.

— Ez igaz, de közben lejárt a szabadságom.

— Erről mi nem tehetünk. És nem kivételezhetünk.

— Jogom van, elvtársam!

— Természetesen. De csak annyi, mint minden más állampolgárnak. Mondom: nem kivételezhetünk.

A rákövetkező évben Raáb Jeromos kapta meg az útlevelet, a Joláné késett.

— Menj egyedül — mondta Jolán.

Raáb Jeromos egy pillanatig megingott, aztán erőt vett magán.

— Nem, Jolán, nem. Nélküled nem megyek. Azt akarom, hogy együtt lássuk azt a csodálatos mosolyt. Az a mosoly maga az élet, Jolán, maga az élet.

Három év múlva keltek útra. Jolán úgy rátaposott a gázpedálra, mintha attól

tartana, valami közbejöhöt, s mégis elmarad az utazás. Jeromos kissé fásultan ült mellette, s bágyadtan figyelte az elsuhanó fákat.

— Hát mégis meglátom...

Jolán nem válaszolt, az utat nézte; magában mosolygott.

— Mona Lisa — suttogta Jeromos.

— Látod, Jeri, mindennek eljön az ideje.

Raáb Jeromos bólintott.

— Hidd el, Jeri, most már én is úgy várom... Engem is megbolondítottál...

Az a mosoly...

Raáb Jeromos ránézett Jolánra. Megsimogatta a kormánykeréken az ujjait, s nézte, ahogy a nyitott ablakon bezúduló légáramlat lobogtatja a fűrtjeit. Jó volt így száguldani, Mona Lisa most már egyre közeledett, valahol az útkanyar mögött világított a mosolya.

— Tudod, valamikor azt gondoltam, bolondság ez a hobbyd, most már...

— Valóban?

— Ez a mosoly maga az élet, ugye így mondtad?

— Így, így.

Az első faluban labda pattant az úttestre, s egy gyermek rohant utána. Jolán rémülten félrekapta a kormányt...

Mikor kihúzták őket a kocsi romjai alól, Jolán még élt.

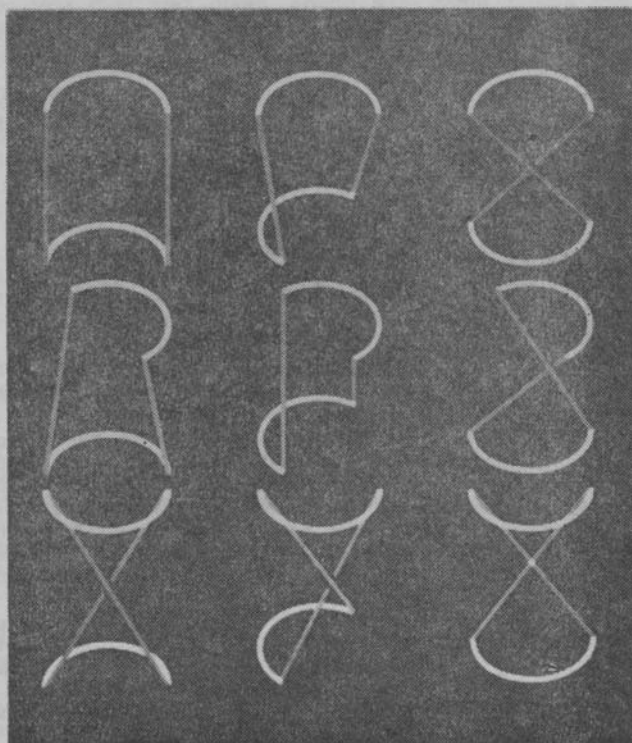
— Jeri — mondta alig hallhatóan. — Jeri.

A körülállók közelebb hajoltak.

— Mit mond? — kérdezte valaki.

— A mosoly — szivárgott elő a vérrel Jolán szájából.

Az emberek összenéztek.

Mengyán András grafikája